

Kuźmiak K., *Fatimska Matka Boża*, w: *Encyklopedia katolicka*, tom 5, Lublin 1989, kol. 70-74

FATIMSKA MATKA BOŻA, tytuł kultyczny Matki Bożej wywodzący się z objawień 1917 w Fatimie, w następstwie których powstało tam świat. centrum jej kultu i nar. sanktuarium Portugalii; pod patronatem M.B.F. rozwinęły się stowarzyszenia i ruchy rel. oraz dzieła charytatywne i zak. zgromadzenia.

I. OBJAWIENIA - trwające od 13 V do 13 X w 13 dniu każdego miesiąca (w sierpniu 19) poprzedzone zostały 1915-16 trzykrotnym ukazaniem się anioła trojgu dzieciom - rodzeństwu Marto (7-letnia Hiacynta, zm. 1920 i 9-letni Franciszek, zm. 1919) oraz Łucji dos Santos (karmelitanka w Coimbrze); MB poleciła im modlitwę i pokutę za grzeszników, a dla uproszenia pokoju w świecie nabożeństwo do Niepokalanego Serca Maryi, któremu papież powinien poświęcić cały świat, a zwł. wskazane przez nią narody (orędzie fatimskie); w czasie ostatniego objawienia (któremu towarzyszyły niezwykle zjawiska atmosferyczne widziane przez ok. 70 000 osób) MB oświadczyła, że jest Królową Różańca przybywającą nakłonić ludzkość do nawrócenia, gdyż odejście od Chrystusa staje się przyczyną nieszczęść i nowych wojen; spisany przez Łucję na polecenie władz kośc. sekret fatimski o przyszłych losach ludzkości przechowuje Kongr. Doktryny Wiary.

Na podstawie orzeczenia bpa Jose Alves Correia da Silva o wiarygodności objawień Stolica Apost. 1930 zezwoliła na kult, udzielając odpustów nawiedzającym Fatimę, a episkopat portug. poświęcił 1931 naród Niepokalanemu Sercu Maryi; pap. Pius XII poświęcił 1942 świat Niepokalanemu Sercu Maryi (AAS 34(1942) 313-319), a 1952 w dniu świętych Cyryla i Metodego - narody wsch.słów. (AAS 44(1952) 505-511). Pap. Paweł VI potwierdził wiarygodność objawień w adhortacji *Signum magnum* (z 13 V 1967) i udał się do Fatimy z pielgrzymką dla uproszenia pokoju w Kościele i świecie; na zakończenie Soboru Wat. II (21 XI 1967) odnowił akt poświęcenia świata Niepokalanemu Sercu Maryi. Akt ten ponowił pap. Jan Paweł II w Fatimie 13 V 1982 (AAS 74(1982) 900-913) z okazji pielgrzymki dziękczynnej (za uratowanie życia w zamachu 13 V 1981), a nast. 25 III 1984 z okazji jubileuszowego Roku Odkupienia na Placu św. Piotra w obecności figury MB z Fatimy.

L. da Fonseca, *Le meraviglie di Fatima*, CV 1931, 1974²; tenże, // *messaggio di sua santita Pio XII nel giubileo di Nostra Signora di Fatima e la consacrazione del mondo all'Immacolato Cuore di Maria*, CivCat 93(1943) 137-140; H. Jongen, *Tajemnica Fatimy*, Jasio 1946; K. Wilczyński, *Znak na niebie*, Kr 1946, 1947³; R. Kostecki, *Znaczenie objawień w Fatima*, Kr 1947; B. Brennkemeyer, *Zu den Erscheinungen und der Botschaft von Fatima*, GuL 21(1948) 214-220; C. Bart-has, *Le message de Fatima et la paix entre les nations*, Ts 1951; tenże, *Fatima, merveille du Xe C siecle*, Ts 1952; E. Dhanis, *A propos de „Fatima et la critique“*, NRTh 74(1952) 580-606; W.T. Walsh, *Our Lady of Fatima*, Lo 1956; J.M. Höcht, *Fatima und Pius XII. Maria Schützerin des Abendlandes*, Wie 1959; J. de Marchii, R. Simonin, *Ternoignages sur les apparitions de Fatima*, Porto 1959, *Fatima 1974*²; D. Pacheco de Amorin, *O fenómeno solar de 13 de outubro de 1917*, MarEc XII 189-232; J.M. Alonso, *Historia da literatura sobre Fatima*, Fatima 1967; *Paulo VI pellegrino a Fatima*, CV 1967; S.M. dos Reis, *Sintese critica de Fatima. Incidencuis e repercussões*, Li 1968 (bibliogr.); I. Felici, *Fatima*, Catania 1970; A.M. Martins, *O segredo de Fatima e o futuro do Portugal os escritos da irmã Luda*, Porto 1974; V. Berbel, *Los secretos de Fatima y su repercusión en el mundo de hoy*, Saragossa 1975; C.J. Nesmy, *Lucie raconte Fatima*, P 1975; J.A. Pelletier, *Exciting Fatima News. Recently Revealed in Sister Lucy's Letters*, Worcester 1975; J.M. Alonso, *Fatima, Espana, Rusia*, Ma 1976; tenże, *La verdad sobre el secreto de Fatima. Fatima sin mitos*, Ma 1976; L. Kondor, *Memórias da irma Luda*, Fatima 1976; A.M. Martins, *Documentos de Fatima. Seria adwer-tenda al mundo de hoy*, Porto 1976; tenże, *El futuro de Espana en los documentos de Fatima*, Ma 1977; J.M. Alonso, *De nuevo el secreto de Fatima*, EphMar 32(1982) 81-94; Joseph de Saint Marie, *Reflexions sur un acte de consecration. Fatima 13 mai 1982*, Mar 44(1982) 88-142; A. Boniecki, *M.B.F. w Rzymie*, Tygodnik Powszechny 38(1984) nr 15; Jan Paweł II, *Akt oddania Matce Najświętszej*, Tygodnik Powszechny 38(1984) nr 13; *L'Osservatore Romano* 5(1984) nr 1-2.

II. KULT - przy kaplicy objawień wzniesionej 1918-22 zbudowano 1928-53 okazałą świątynię (od 1954 bazylika) MB Różańcowej wg projektu Gerarda van Kriechena i Antonio Lino (kolumnada) na planie łącz. krzyża z 14 kaplicami, które wraz z prezbiterium mają symbolizować 15 tajemnic różańca; sanktuarium należy do najliczniej odwiedzanych w świecie, a o jego działalności i związanych z nim instytucjach informuje miesięc. „Voz de Fatima” wydawany w 4 językach (portug., hiszp., franc., ang.) w nakładzie 300 000 egzemplarzy.

Do podstawowych form kultu M.B.F. należą nabożeństwa w pierwsze soboty miesiąca z komunią wynagradzającą Niepokalanemu Sercu Maryi, pokutny różaniec fatimski (często

odmawiany z rozwartymi lub wzniesionymi ramionami) z wezwaniem po każdej dziesiątce - „Jezu przebacz nam nasze winy, zachowaj od piekielnego ognia i wprowadź do nieba wszystkie dusze, a szczególnie te, które najbardziej potrzebują twojego miłosierdzia”; wspomnienie objawień w 13 dniu każdego miesiąca rozpoczyna się wigilijnym czuwaniem i procesją różańcową; w niem. sanktuariach (Altötting, Elmstein, Kassel, Bernbach, Geismar, Kerzell, Alzen) urządza się tzw. dni fatimskie. Poświęcone 1947 w Fatimie figury Madonny Pątniczki pielgrzymowały poprzez Europę do Afryki, Azji, Oceanii i obu Ameryk, rozpowszechniając kult M.B.F. w świecie; w niektórych krajach wznowiono pielgrzymowanie z okazji Roku Świętego 1950 i w roku maryjnym 1954, a we Włoszech ponownie 1958-59 podczas przygotowań do poświęcenia kraju Niepokalanemu Sercu Maryi oraz w 1979-80 z inicjatywy ruchu czcicieli M.B.F.

Figury i obrazy M.B.F. są przeważnie replikami rzeźby Jose Ferreira Tedima wykonanej 1920 dla kaplicy objawień w Fatimie; zgodnie z opisem podanym przez Łucję, postać MB ma smukłą sylwetkę młodej kobiety o pięknej, ale smutnej twarzy, ubrana w białą suknię, długi, biały płaszcz (kroju peleryny) wykończony złotym ornamentem; płaszcz stanowi zarazem welon; na złożonych do modlitwy dłoniach zawieszony jest perłowy różaniec z dużym krucyfiksem; w przedstawieniach, zwł. malarskich, przed MB klęczą Łucja, Hiacynta i Franciszek; M.B.F. przedstawia się też z rozłożonymi, opuszczonymi rękoma i z widocznym na sukni sercem okolonym cierniową koroną (wg treści objawień z 13 VI). Statuę w Fatimie ukoronował 13 V 1946 pap. legat kard. A. Masella, a pap. Pius XII wygłosił wówczas z Watykanu orędzie radiowe (AAS 38(1946) 264-267). Święto M.B.F. 13 V ustanowił 1963 pap. Paweł VI.

W Polsce kult M.B.F., kształtujący się w latach międzywojennych, rozwijano po II wojnie świat., począwszy od aktu poświęcenia narodu Niepokalanemu Sercu Maryi przez episkopat pol. na Jasnej Górze (8 IX 1946); 1949 w diec. katowickiej zainicjowano peregrynację statuy M.B.F. i pod jej wezw. wzniesiono kościoły w Wesolej k. Mysłowic, w Rybnej-Strzebnicy k. Tarnowskich Gór, Chorzowie, Grudziach k. Opola i Kolonii Łomnickiej k. Olesna oraz w Turzy k. Wodzisławia Śląskiego, gdzie od 1950 istnieje najpopularniejsze w Polsce sanktuarium M.B.F.; salwatorianie w Trzebini stworzyli ośrodek jej kultu, dla którego 1969 otrzymali z Fatimy figurę rzeźbioną w cedrowym drewnie; salwatorianie w Gary w stanie Indiana zarządzają dla Polonii w Stanach Zjedn. nabożeństwa fatimskie w języku pol. oraz propagują kult M.B.F. przez radio i „Kalendarz Salwatora”; dominikanie 13 każdego miesiąca odprawiają w swych kościołach pokutny różaniec fatimski, a 1957 ufundowali w kruzgankach swego kościoła w Poznaniu kaplicę M.B.F. z pamiątkowymi tablicami; do kaplicy Fatimskiej w domin, kościele św. Jacka w Warszawie w miejsce pierwotnej kopii fatimskiej nową rzeźbę wykonała Zofia Trzcińska-Kamińska (dziewczęca postać M.B.F. usytuowana na tle rozłożystego dębu); ośrodkami kultu M.B.F. są też kościoły pallotynów w Warszawie, Szczecinie, Zakopanem i Wadowicach, kościół farny w Poznaniu, Królowej Pokoju w Nowej Hucie-Bieńczycach, św. Brygidy w Gdańsku, oblatów Maryi Niepokalanej w Iławie (od 1984), M.B.F. w Lublinie oraz w Ursusie; w tarnowskim sanktuarium św. Józefa i M.B.F. (z polichromowaną rzeźbą Bogdany i Anatola Drwałów wykonaną 1967) od 1953 urządza się niedziele fatimskie, a od 1970 tzw. noc pokuty w wigilię odpustu październikowego; w Borkach k. Szczucina bp J. Ablewicz dokonał 1983 intronizacji figury M.B.F. (poświęconej 13 V 1982 w Fatimie przez Jana Pawła II) dla kościoła pod wezw. Różańcowej M.B.F., wznoszonego tam jako pomnik-wotum za ocalenie życia papieża.

A.P. Fernandes, *Fatima, santuario mundial*, Recife 1944; E. Dąbrowski, *Portugalskie Lourdes. Madonna di Fatima, fakty i interpretacje*, Potulice 1946; P. Demontiez, M.T. Pereira da Cunha, *Nossa Senhora de Fatima Peregrina do mundo I-III*, Li 1949-52; E. da Silva Beilo, *120 dias con Nossa Senhora da Fatima, na peregrinacao pelo Brasil*, Rio de Janeiro 1954; E. Zeitler, *Die Herz-Maria--Weltweihe. Dogmatisch-Zeitgeschichtliche Schau*, Steyl 1954; G. Cadel, *Un petit Fatima normand. Le culte de Notre-Dame de Fatima a Virandeville*, Coutances 1955; V. Marion, *Eine Theologie iiber Fatima*, In 1960; C. Woikowińska, *Apel Fatimski*, Lo 1965; A. Garda, *Bodas de ouro de Fatima (1917-1967)*, Li 1967; H. Netter, *50 Jahre Fatima*, Rb 1967; P. Pavlicek, *Fatima-Rosenkranz-Sundean-dachten*, W 1973; J. Wegener, J. Lichy, *Fatima. Geheimnisse-Wunder-Gnaden*, Steyl 1973; J. Drozd, *Orędzie Niepokalanej*, R 1975; E. Wanat, *Sanktuaria salwatoriánów*, w: *Salwatoriánie w Polsce 1900-1975*, R 1975, 323-330; J.M. Alonso, *A mensagem de Fatima e os cinco primeiros sabados*, Fatima 1976; S. Rossi, A. de Oliveira, *Fatima*, Fatima 1978; H. Herbertz, *Fatima. Dos Buch fur Pilger*, Steyl 1979; J. Marszałek, *Tarnów - Matka Boża Fatimska*, w: *Sanktuaria diecezji tarnowskiej*, Tw 1983, 289-291; J. Skąpski, *Z Fatimy nad Wisłę.*, Tygodnik Powszechny 27(1983) z. 22.

III. INSTYTUCJE - Do obsługi chorych pielgrzymów przy sanktuarium w Fatimie powstało 1924 stów. Pia Uniao dos Senddas de Nossa Senhora de Fatima (eryg. 1926, 1931 otrzymało przywileje pap.); składa się z 4 sekcji - kapłanów, lekarzy, obsługujących transport chorych, pielęgniarzy i pielęgniarek; członkowie pracują w zał. 1929 szpitalu i domu rekolekcyjnym oraz w otwartym 1926 Biurze Weryfikacji Uzdrowień. Patronat M.B.F. i Chrystusa Króla przyjęła 1933 portug. Akcja Katolicka, z której wyłoniła się eryg. 1934 Pia Uniao dos Cruzados de Fatima (1938 liczyła 500 000 członków). W Kanadzie powstała 1936 Krucjata Różańcowa M.B.F. dla realizacji orędzia fatimskiego upowszechniona przez Raphaela Dignana, bpa z North Bay; objęła również Anglię. Dominikanie prowadzą krucjatę różańcową, z centrum od 1939 w Fatimie, a od 1957 w Rzymie. Franciszkanie z Wiednia od 1947 kierują Różańcową Krucjatą Wynagradzającą w Austrii. W Niemczech Joseph Enthofer pod patronatem M.B.F. założył 1944 w Nesselbach (Wirtembergia) Eucharistisch-Marianische Opfergemeinschaft z centralą w Altötting. Światowa Liga Zadośćuczynienia Niepokalanemu Sercu Maryi, zał. 1946 w Baltimore przez P. Ryana SJ, z 5-letnimi programami modlitw i pokuty liczy 26 000 członków z 44 narodowości; ekspiacyjny ruch mężczyzn, zainicjowany 1965 przez amer. żołnierzy, ma ponad 2 mln członków. Stowarzyszenie Milczących Uczestników Krzyża (Silenziosi Operai della Croce), które zawiązało się 947 w Fatimie, jest od 1964 pod opieką Stolicy Apost.; rozwija działalność w 3 sekcjach - chorych zw. ochotnikami cierpienia (*volontari della sofferenza*), zdrowych zw. braćmi ludzi chorych (*fratelli degli ammalati*) oraz kapłanów stowarzyszonych w Maryjną Ligę Kapł. (Lega Sacerdotale Mariana); członkowie realizują orędzie fatimskie przez prywatny ślub osobistej konsekracji i apostolatu, a także przez akceptację cierpienia jako aktu ekspiacji oraz przez pracę wśród chorych; stowarzyszenie liczy 60 000 członków pracujących w szpitalach, sanatoriach i leprozoriach. Kultowe stowarzyszenie Guarda de honra do Coracao de Maria, eryg. 1965 w Fatimie posiada ok. 13 000 członków; celem jest modlitwa i apostolat na rzecz powsz. królowania Niepokalanego Serca Maryi oraz ekspiacja przez oddanie się w niewolę Niepokalanemu Sercu Maryi. Orędzie fatimskie realizuje Kapłański Ruch Maryjny (Movimento Sacerdotale Mariano) z centralą w Mediolanie zainicjowany 1972 przez Stefano Gobbi; współpracownikami ruchu mogą być zakonnice i świeccy gotowi poświęcić się Niepokalanemu Sercu Maryi i poprzez modlitwę oraz pokutę wspierać kapłanów w pracy nad odrodzeniem Kościoła; ruch ten znany jest i w Polsce, a założyciel przewodniczył 1978 spotkaniom modlitewnym (tzw. wieczernik) w Częstochowie, Niepokalanowie i Gostyniu. Z orędzim M B F. jest związana Błękitna Armia Maryi. Polscy marianie prowadzą w Fatimie Dom Pokoju otwarty dla pielgrzymów; pap. Jan Paweł II dokonał tu 12 V 1982 otwarcia duszpast. ośrodka im. Pawła VI.

C Balic EMar 250-254; J. de Oliveira Dias, *Notre Dame dans la pietę po-pulaire poriuigaise*, MarMan IV 631-642 (bibliogr.); G.M. Roschini, *Dizionanodi mariologia* R 1961, 166-167; J. de Marchi, *The Crusade of Fatima*, Fatima 1964; A Magli *Probierni psicologid deltapostolato in mpporta alle appanzioni di Lourdes e Fatima*, MarEc XII 337-361; J. Schreiner, *Marianisches Jahrbuch U. Unsere Mariengnadenstdden in deutschen Landen*, Leutesdorf am Rhem 1967; I Cunha *Guarda de honra do Corafo de Maria*, w: *De primordius cultus mariani Acta Congressus Internationalis Mariologici-Mariam m Lusitana (Lisbona-Fatima) anno 1967 cdebrati*, R 1970, VI 339-346; L. Novarese, *Come viene realizzata la richiesta di penitenza delia Madonna nella luce del Conalio e deli'*

IV. ZGROMADZENIA ZAKONNE - pod wezw. M.B.F. powstało kilka zgromadzeń zak.:

1° wynagrodzicielki MB Bolesnej z Fatimy, Irmas reparadoras de Nossa Senhora das Dores de Fatima, zał. 1926 w Lizbonie przez ks. Manuela Nunes Formigao i Cecylię Santos, a zatwierdzone 1949 przez bpa Leirii (od 1934 dom macierzysty w Fatimie); pełnią wieczystą adorację Najśw. Sakramentu w sanktuarium fatimskim, a czynnie apostołują przez szkolnictwo oraz prasę kat. (wydają mieś. „Stella i „Almanaque de Nossa Senhora de Fatima”); 1982 było 108 profesek i 10 domów zak. (w tym 2 w RFN);

2° służebnice M.B.F., Servas de Nossa Senhora de Fatima, bezhabitowe, zał. 1923 w Santarem (Portugalia) przez Luizę Marię Langstroth Figueira de Sousa celem wspomagania duszpasterstwa diec.; eryg. 1939 przez patriarchę Lizbony kard. Manuela Goncalves Cerejeira, który przyjmując protektorat nad zgrom., przeniósł jego siedzibę gen. do Lizbony; 1983 było 268 profesek i 34 domy zak.; pracują zwł. z młodzieżą i w seminariach duch.;

3° dominikanki M.B.F. Różańcowej z Yauco (Puerto Rico), Dominicanas de Nuestra Señora del Rosano de Fatima na prawie diec., eryg. 1965 z unii pobożnej (zał. 1949 w Yauco przez Domingę Guzman, 1953 zatwierdzonej przez bpa San Juan de Puerto Rico i 1954 afiliowanej do zak. dominikanów); prowadzą ambulatoria, katechizację i opiekę nad rodzinami; 1971 było 75 członkiń i 11 placówek;

4° córki M.B.F., Figlie di Nostra Signora di Fatima, zał. 1942 w Decorata k. Benewentu przez prob. Pellegrina lasiello (1909-36) w odpowiedzi na apel F. Forgione OFMCap (ojciec Pio) o poparcie kapłanów w ich działalności na rzecz uchronienia wiernych od propagandy ateistycznej; eryg. 1946 przez bpa Benewentu; 1961 przeniesiono dom gen. do opactwa Cava dei Tirreni; ponownie eryg. 1964 przez opata Fausto Mezza jako zak. zgromadzenie na prawach diec.; 1971 było 38 profesek, 5 nowicjuszek i 9 domów zak.; siedziba gen. w Roccapiemonte (Salerno);

5° misjonarki córki M.B.F., Misioneras hijas de Nuestra Señora de Fatima, zał. 1956 przez abpa La Paz (Boliwia) Abela Isidoro Antezana y Roias i Marię Immacolatę Cruz Ponce jako pobożna unia; po śmierci założycielki uległo kasacie (1975);

6° misjonarki franciszkanki M.B.F., Missionarias franciscanas de Nossa Senhora de Fatima, zał. 1966 w Campos do Jordao (Sao Paulo, Brazylia) przez Oreste Antonio Girardiniego OFM jako pobożna unia; 1968 zatwierdzone czasowo przez bpa z Taubate; opiekują się opuszczonymi dziećmi (przedszkola i szkoły zawodowe); 1977 było 19 profesek, 13 nowicjuszek, 31 aspirantek; dom macierzysty w Campos do Jordao;

7° siostry M.B.F. z Shendam (Nigeria), Sisters of Lady of Fatima, kongregacja zak. na prawie diec., podlegająca Kongr. Ewangelizacji Narodów, zał. 1964 w Shendam przez bpa Johna Reddingtona, a eryg. 1965; opiekują się chorymi, katechizują i przygotowują świeckich do apostołstwa; 1972 było 6 profesek, 2 nowicjuszki, 1 dom;

8° oblátky M.B.F., Oblate di Maria Vergine di Fatima, zał. 1978 przez diakona Gina Burrese przy sanktuarium M.B.F. w San Vittorino k. Tivoli i eryg. przez bpa Tivoli; prowadzą apostołat środowiskowy oraz szerzą kult M.B.F. (na jej cześć noszą niebieski habit ze szkaplerzem i różaniec);

9° dominikanki MB Różańcowej z Fatimy, Dominicanas de Nuestra Señora del Rosario de Fatima, eryg. 1955 przez abpa San Salvadoru ze wspólnoty tercjarek domin., które bez erekcji kan. istniały w Santa Tecla od 1868; 1958 miały 60 członkiń i 5 domów (w Guatemali, Nikaragui i Salwadorze); mocą dekretu Stolicy Apost. 1958 zawarły unię z dominikankami MB Zwiastowania amer. i hiszp. kongregacji;

10° siostry M.B.F. z Puny (Indie), Sisters of Our Lady of Fatima, na prawie diec., powstałe 1951 ze zgrom. misjonarek św. Franciszka Ksawerego (zał. 1892 w Bellari przez Francisa Xavier Kroota, a zatwierdzonego kan. 1896 przez abpa Madrasu); podlegają Kongr. Ewangelizacji Narodów; 1983 były 264 profeski, 11 nowicjuszek, 26 domów; siedziba gen. w Fatima Nagar (Puna).

A Richard, *La pastorale post-Conciliaire et le message de Fatima*, w: *De primordiis cultus mariani. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis in Lusitania (Lisbona-Fatima) anno 1967 celebrati*, R 1970, VI 525-538; A. Rosado Fileno *A Mensagem de Fatima e a problematica pastoral pós-Conahar*, w: *De primordiis cultus mariani*, R 1970, VI 303-325; G. Rocca, DIP I 587; G. Petti-nati DIP III 905-906, 1646; J. Torres, DIP III 905; D. Kalverkamp, DIP V 1551-1552; G. Rocca, DIP V 1547, VI 381-382; P. Calliari, DIP VI 582; G. Pet-tinati, DIP VII 1793.

Krystyna Kuźmak